JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
VERICA TRSTENJAK
8 päivänä syyskuuta 2011 [1]

I Johdanto

1. Okresní soud v Chebun (jäljempänä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin) ennakkoratkaisupyyntö koskee tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 22.12.2000 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 44/2001 tulkintaa. [2]

2. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, ovatko asetuksen N:o 44/2001 säännökset esteenä sellaisten kansallisten säännösten soveltamiselle, joissa säädetään, että kun sellaista henkilöä vastaan nostetaan kanne, jonka kotipaikka on tuntematon, vastaajalle voidaan nimittää edunvalvoja, joka edustaa häntä oikeudenkäynnin ajan. Käsiteltävä asia liittyy sisällöllisesti asiaan C-292/10, G., [3] jossa esitetään osittain samankaltaisia kysymyksiä.

3. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy tässä yhteydessä edelleen, voiko se olla asetuksen N:o 44/2001 24 kohdan mukaan toimivaltainen, jos tällainen edunvalvoja vastaa pääasiassa eikä kiistä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimivaltaa (jäljempänä vastaaminen tuomioistuimen toimivaltaa kiistämättä).

4. Lisäksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa tietää, voiko tuomioistuimen alueellisesta toimivallasta tehdystä sopimuksesta käydä ilmi hiljaisesti myös asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdassa tarkoitettu tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskeva sopimus ja miten ensin mainitun sopimuksen mahdollinen sitomattomuus kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY [4] 3 artiklan 1 kohdassa ja 6 artiklassa tarkoitetun kohtuuttomuuden vuoksi voi vaikuttaa jälkimmäisen sopimuksen pätevyyteen.

1 – Alkuperäinen kieli: saksa. Oikeudenkäyntikieli: tšekki.
2 – EYVL 2001, L 12, s. 1.
3 – EUVL C 346, s. 23.
4 – EYVL L 95, s. 29.

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A *Unionin oikeus* [5]

1. Perusoikeuskirja

5. Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 47 artiklassa määrätään oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen. Sen 1 ja 2 kohdassa määrätään seuraavaa:

”Jokaisella, jonka unionin oikeudessa taattuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava tässä artiklassa määrättyjen edellytysten mukaisesti käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot tuomioistuimessa.

Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, joka on etukäteen laillisesti perustettu. Jokaisella on oltava mahdollisuus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään.”

2. Asetus N:o 44/2001

6. Asetus N:o 44/2001 sisältää sääntöjä tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla. [6] Sen johdantoosan 2, 3, 11 ja 13 perustelukappale kuuluvat seuraavasti:

”(2) Eräät tuomioistuimen toimivaltaa ja tuomioiden tunnustamista koskevien kansallisten sääntöjen väliset erot vaikeuttavat sisämarkkinoiden moitteetonta toimintaa. Säännökset, joiden avulla voidaan yhdenmukaistaa tuomioistuimen toimivaltaa siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa koskevat säännöt ja yksinkertaistaa muodollisuudet, jotta niissä jäsenvaltioissa annetut tuomiot, joita tämä asetus sitoo, tunnustetaan ja pannaan täytäntöön nopeasti ja yksinkertaisin menettelyin, ovat välttämättömiä.

(3) Tämä asia kuuluu perustamissopimuksen 65 artiklassa tarkoitetun yksityisoikeudellisia asioita koskevan oikeudellisen yhteistyön alaan.

– –

(11) Tuomioistuimen toimivaltaa koskevien sääntöjen ennustettavuuden on oltava hyvä, ja niiden on perustuttava periaatteeseen, jonka mukaan toimivaltainen

5 – Unionisopimuksessa ja EUT-sopimuksessa käytettyjen nimitysten mukaisesti käsitettä ”unionin oikeus” käytetään seuraavassa yhteisön oikeuden ja unionin oikeuden yhteiskäsitteenä. Yksittäisiä primaarioikeuden määräyksiä käsiteltäessä mainitaan määräykset, jotka ovat ajallisesti sovellettavissa.

6 – Jäljempänä esitetään asetuksen N:o 44/2001 ajallisesti sovellettavat säännökset.

tuomioistuin määräytyy pääsääntöisesti vastaajan kotipaikan perusteella, ja vastaajan kotipaikan tuomioistuin on aina toimivaltainen, lukuun ottamatta joitakin tarkoin rajattuja tapauksia, joissa riidan kohteen tai osapuolten sopimusvapauden vuoksi jokin muu liittymäperuste on oikeutettu. Oikeushenkilöiden kotipaikka olisi määriteltävä itsenäisesti yhteisten sääntöjen avoimuuden lisäämiseksi ja toimivaltaristiriitojen välttämiseksi.

– –

(13) Vakuutus-, kuluttaja- ja työsopimusten osalta heikompaa osapuolta olisi suojeltava hänen etujensa kannalta suotuisammilla tuomioistuimen toimivaltaa koskevilla säännöksillä kuin mitä yleiset säännökset edellyttävät.”

7. Asetuksen II luku sisältää toimivaltaa koskevat säännöt. Tämän luvun 1 jakso sisältää yleisiä säännöksiä. Asetuksen 2, 3 ja 4 artiklassa, jotka sisältyvät tähän jaksoon, säädetään seuraavaa:

”*2 artikla*

1. Kanne henkilöä vastaan, jonka kotipaikka on jäsenvaltiossa, nostetaan hänen kansalaisuudestaan riippumatta tuon jäsenvaltion tuomioistuimissa, jollei tämän asetuksen säännöksistä muuta johdu.

2. Henkilöön, joka ei ole sen jäsenvaltion kansalainen, missä hänen kotipaikkansa on, sovelletaan samoja tuomioistuimen toimivaltaa koskevia säännöksiä ja määräyksiä kuin tuon valtion omiin kansalaisiin.

3 artikla

1. Jos henkilön kotipaikka on jäsenvaltiossa, häntä vastaan voidaan nostaa kanne toisen jäsenvaltion tuomioistuimessa ainoastaan tämän luvun 2–7 jakson säännösten nojalla.

2. Liitteessä I mainittuja kansallisia toimivaltasäännöksiä ei voida soveltaa tällaista henkilöä vastaan.

4 artikla

1. Jos vastaajan kotipaikka ei ole jäsenvaltiossa, kunkin jäsenvaltion tuomioistuinten toimivalta määräytyy kyseisen jäsenvaltion lain mukaisesti, jollei 22 ja 23 artiklan säännöksistä muuta johdu.

2. Tällaista vastaajaa vastaan voi kansalaisuudestaan riippumatta jokainen, jonka kotipaikka on jäsenvaltiossa, samalla tavoin kuin tuon valtion omat kansalaiset, vedota siinä jäsenvaltiossa voimassa oleviin tuomioistuimen toimivaltaa koskeviin säännöksiin sekä erityisesti liitteessä I mainittuihin säännöksiin.”

8. Asetuksen 4 jaksossa säädetään toimivallasta kuluttajansuojaa koskevissa riita-asioissa. Se sisältää 15, 16 ja 17 artiklan. Asetuksen 15 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Kun asia koskee henkilön, jäljempänä ’kuluttaja’, sellaista tarkoitusta varten tekemää sopimusta, jota ei voida pitää hänen ammattiinsa tai elinkeinotoimintaansa liittyvänä, tuomioistuimen toimivalta määräytyy tämän jakson säännösten mukaisesti, jollei 4 artiklan ja 5 artiklan 5 kohdan säännöksistä muuta johdu,

– –

b) jos sopimus koskee lainaa, joka on maksettava takaisin erissä, tai muuta luottoa, joka on tarkoitettu irtaimen tavaran kaupan rahoittamiseen, tai

c) kaikissa muissa tapauksissa, jos sopimus on tehty henkilön kanssa, joka harjoittaa kaupallista tai elinkeinotoimintaa siinä jäsenvaltiossa, missä kuluttajan kotipaikka on, tai joka millä keinoin tahansa suuntaa tällaista toimintaa kyseiseen jäsenvaltioon tai useisiin valtioihin kyseinen jäsenvaltio mukaan lukien, ja sopimus kuuluu kyseisen toiminnan piiriin.”

Asetuksen 16 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Toinen sopimuspuoli voi nostaa kanteen kuluttajaa vastaan ainoastaan sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, missä kuluttajan kotipaikka on.”

Asetuksen 17 artiklan 3 alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Tämän jakson säännöksistä voidaan poiketa sopimuksin ainoastaan, jos:

– –

3. kuluttajan ja hänen sopimuskumppaninsa kotipaikka tai asuinpaikka oli sopimusta tehtäessä samassa jäsenvaltiossa ja sopimuksessa on sovittu, että tuon jäsenvaltion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia, jollei sellainen sopimus ole tuon jäsenvaltion lain mukaan kielletty.”

9. Asetuksen N:o 44/2001 7 jakso käsittelee tuomioistuimen toimivaltaa koskevia sopimuksia ja sisältää 23 ja 24 artiklan.

10. Asetuksen 23 artiklan 5 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tuomioistuimen toimivaltaa koskevat sopimukset ja vastaavat määräykset trustin perustamista koskevassa asiakirjassa ovat vailla oikeusvaikutusta, jos ne ovat ristiriidassa 13, 17 ja 21 artiklan säännösten kanssa tai jos tuomioistuimet, joiden toimivalta on sopimuksella pois suljettu, ovat 22 artiklan mukaan yksinomaisesti toimivaltaisia.”

11. Asetuksen 24 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Sen toimivallan lisäksi, joka jäsenvaltion tuomioistuimella on tämän asetuksen muiden säännösten nojalla, tuomioistuin on toimivaltainen, jos vastaaja vastaa kyseisessä tuomioistuimessa. Tätä säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, jos vastaaja on vastannut kiistääkseen toimivallan tai jos toinen tuomioistuin 22 artiklan mukaan on yksinomaisesti toimivaltainen.”

12. Asetuksen 26 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Jos jäsenvaltiossa nostetaan kanne sellaista vastaajaa vastaan, jonka kotipaikka on toisessa jäsenvaltiossa, ja jos vastaaja ei vastaa, tuomioistuimen on omasta aloitteestaan jätettävä asia tutkimatta, jollei se ole toimivaltainen tämän asetuksen säännösten mukaan.

2. Tuomioistuimen on keskeytettävä asian käsittely, kunnes on selvitetty, että vastaajalla on ollut mahdollisuus saada haastehakemus tai muu vastaava asiakirja niin hyvissä ajoin, että hän on voinut valmistautua vastaamaan asiassa tai että kaikkiin tätä varten tarpeellisiin toimenpiteisiin on ryhdytty.”

13. Asetuksen V luku sisältää yleisiä säännöksiä. Asetuksen 59 artiklassa, joka sisältyy tähän lukuun, säädetään seuraavaa:

”1. Ratkaistessaan, onko asianosaisen kotipaikka jäsenvaltiossa, jonka tuomioistuimessa asia on vireillä, on tuomioistuimen sovellettava kansallista lakiaan.

2. Jos asianosaisen kotipaikka ei ole jäsenvaltiossa, jonka tuomioistuimessa asia on vireillä, tuomioistuimen on ratkaistessaan, onko asianosaisen kotipaikka toisessa jäsenvaltiossa, sovellettava tuon jäsenvaltion lakia.”

14. Asetuksen VII luvussa säädetään asetuksen suhteesta muihin säädöksiin. Tähän lukuun sisältyvässä 67 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tämä asetus ei vaikuta sellaisten säännösten soveltamiseen, joilla säännellään tuomioistuinten toimivaltaa tai tuomioiden tunnustamista taikka täytäntöönpanoa erityisillä oikeudenaloilla ja jotka sisältyvät Euroopan yhteisöjen toimielinten antamiin säädöksiin tai näiden säädösten täytäntöön panemiseksi yhdenmukaistettuun kansalliseen lainsäädäntöön.”

3. Direktiivi 93/13

15. Direktiivin 93/13 kohteena ovat kuluttajasopimusten kohtuuttomat ehdot.

16. Direktiivin 3 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

– –

3. Liitteessä on ohjeellinen luettelo, joka ei ole tyhjentävä, niistä ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina.”

17. Liitteessä olevan 1 kohdan q alakohdan mukaan direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja ehtoja ovat ehdot, joiden tarkoituksena tai seurauksena on kuluttajan oikeuden nostaa kanne tai käyttää muita oikeuskeinoja sulkeminen pois tai rajoittaminen, erityisesti vaatimalla kuluttajaa viemään riitatapaukset yksinomaisesti välimiesmenettelyyn, jota oikeudelliset säännökset eivät koske, rajoittamalla sopimattomasti kuluttajan saatavilla olevia todisteita tai määräämällä kuluttajalle todistustaakka, jonka olisi sovellettavan lainsäädännön mukaan oltava sopimuksen toisella osapuolella.

18. Direktiivin 5 artiklan ensimmäisen ja toisen virkkeen sanamuoto on seuraava:

”Jos on kyse sopimuksesta, jonka kaikki tai tietyt kuluttajalle esitetyt ehdot on laadittu kirjallisesti, ehdot on aina laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. Jos ehdon merkityksestä syntyy epäilystä, kuluttajalle suotuisin tulkinta on etusijalla.”

19. Direktiivin 6 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia niiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja että sopimus jää muilta osin osapuolia sitovaksi, jos sopimus voi olla olemassa ilman kohtuuttomia ehtoja.”

B *Kansallinen oikeus*

20. Oikeudenkäynnistä siviiliasioissa annetun Tšekin lain (Občanský soudní řád, jäljempänä OSŘ) 173 §:n 1 momentissa säädetään, että maksamismääräys on annettava vastaajalle tiedoksi henkilökohtaisesti.

21. OSŘ:n 29 §.n 3 momentin mukaan asianosaiselle, jonka asuinpaikka on tuntematon, jolle ei voida toimittaa tiedoksiantoa ulkomailla tiedossa olevaan osoitteeseen, joka on henkisesti sairas tai muiden terveydellisten syiden vuoksi muutoin kuin tilapäisesti kykenemätön osallistumaan oikeudenkäyntiin tai joka ei kykene ilmaisemaan itseään ymmärrettävästi, voidaan nimittää edunvalvoja.

III Tosiseikat, oikeudenkäynti kansallisessa tuomioistuimessa ja ennakkoratkaisukysymykset

A *Tosiseikat*

22. Pääasian kantaja on Tšekin oikeuden mukaan perustettu oikeushenkilö, jonka kotipaikka on Tšekin tasavallassa. Vastaaja on Saksan kansalainen.

23. Kantaja ja vastaaja solmivat 19.8.2005 hypoteekkilainasopimuksen. Sillä oli tarkoitus rahoittaa kiinteistön osto. Vastaajan kotipaikka oli sopimuksen tekohetkellä Tšekin tasavallassa.

24. Lainasopimuksen VIII artiklan 8 kohdassa kantaja ja vastaaja sopivat, että riita-asiassa toimivaltainen tuomioistuin on se, jonka alueella sijaitsee kantajan kotipaikka, sellaisena kuin se on kirjattuna kaupparekisteriin kanteen nostamishetkellä.

B *Oikeudenkäynti kansallisessa tuomioistuimessa*

25. Pääasian kantaja nosti vastaajaa vastaan kanteen ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa 16.9.2008 ja vaati vastaajaa maksamaan lainasopimuksesta johtuvien velvoitteiden noudattamatta jättämisen vuoksi 4 383 584,60 Tšekin korunaa (CZK) viivästyskorkoineen. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin antoi vastaavan maksamismääräyksen 16.10.2008.

26. OSŘ:n 173 §:n 1 momentin mukainen maksamismääräyksen tiedoksi antaminen vastaajalle henkilökohtaisesti ei ollut mahdollista. Vastaaja ei enää asunut osoitteessa, jonka kantaja oli ilmoittanut vastaajan kotipaikaksi (Velká Hleď sebe (CZ), Žižkova 356). Keskusväestörekisterissä vastaajan pysyväksi asuinpaikaksi on merkitty Mariánské Lázně, Třída Vítězství 30/30. Tšekin poliisin ulkomaalaisyksikön 20.2.2009 antamat tiedot osoittavat, että vastaaja ei oleskellut enää

myöskään keskusväestörekisteriin kirjatussa osoitteessa. Poliisin 2.6.2009 antamien tietojen mukaan vastaaja asuu Tšekin tasavallassa oleskellessaan ainoastaan matkustajakodeissa tai yksityisasunnoissa. Tšekin tasavallan vankilalaitoksesta 20.2.2009 annettujen tietojen mukaan vastaaja ei ollut 18.2.2009 Tšekin tasavallan alueella suorittamassa vapausrangaistusta eikä tutkintavankeudessa. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole kyennyt varmistamaan, onko vastaajalla Tšekin tasavallan alueella sukulaisia, jotka voisivat antaa sille tiedon vastaajan asuinpaikasta. Kyseisen tuomioistuimen tietojen mukaan mitään edellä mainituista paikkakunnista ei voi kansallisen lainsäädännön mukaan pitää kotipaikkana. Siitä se päätteli, että vastaajan kotipaikka ei ole Tšekin tasavallassa.

27. Maksamismääräys kumottiin 8.9.2009, koska sitä ei voitu antaa tiedoksi. Jotta asian käsittelyä voitaisiin jatkaa, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin päätti 3.6.2009 OSŘ:n 29 §:n 3 momentin nojalla nimittää pääasian vastaajalle, jonka olinpaikka on tuntematon, edunvalvojaksi asianajaja Josef Heydukin. Edunvalvoja vastasi esitettyihin vaatimuksiin 26.10.2009 päivätyllä kirjeellä, jossa hän esitti pääasiassa sivuvaatimuksia koskevia vastaväitteitä.

C *Ennakkoratkaisukysymykset*

28. Kansallinen tuomioistuin esitti ennakkoratkaisupyynnössään, joka saapui unionin tuomioistuimen kirjaamoon 5.7.2010, seuraavat kysymykset:

”1) Jos yksi oikeudenkäynnin asianosaisista on jonkin muun kuin sen valtion kansalainen, jossa oikeudenkäynti pidetään, onko tämä seikka peruste katsoa, että kyseessä on SEUT 81 artiklassa tarkoitettu rajat ylittävä vaikutus, joka on yksi asetuksen N:o 44/2001 soveltamisen edellytyksistä?

2) Estääkö asetus N:o 44/2001 sellaisten kansallisten oikeussääntöjen soveltamisen, joissa sallitaan oikeudenkäyntimenettely sellaisia henkilöitä vastaan, joiden osoite on tuntematon?

3) Jos toiseen kysymykseen vastataan kieltävästi, voiko se, että tuomioistuimen vastaajalle nimeämä edunvalvoja vastaa oikeudenkäynnissä, itsessään merkitä sitä, että vastaaja hyväksyy asiaa käsittelevän tuomioistuimen toimivallan asetuksen N:o 44/2001 24 artiklassa tarkoitetulla tavalla, vaikka riidan kohteena on

kuluttajasopimukseen perustuva vaatimus eivätkä Tšekin tasavallan tuomioistuimet olisi kyseisen asetuksen 16 artiklan 2 kohdan nojalla toimivaltaisia ratkaisemaan asiaa?

4) Voidaanko tietyn tuomioistuimen alueellisesta toimivallasta tehdyn sopimuksen katsoa tekevän valitusta tuomioistuimesta kansainvälisesti toimivaltaisen asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdassa tarkoitetulla tavalla, ja jos näin on, päteekö tämä myös, jos toimivaltaa koskeva sopimus on pätemätön sillä perusteella, että se on ristiriidassa direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan kanssa?”

IV Asian käsittely unionin tuomioistuimessa

29. Pääasian kantaja, Tšekin, Tanskan, Ranskan, Unkarin ja Alankomaiden hallitukset sekä Euroopan komissio toimittivat kirjallisia huomautuksia.

30. Istunto pidettiin 25.5.2011, ja siihen osallistuivat Tšekin ja Tanskan hallitukset sekä komissio, jotka täydensivät kirjallisia huomautuksiaan ja vastasivat kysymyksiin.

V Osapuolten pääasialliset väitteet

A *Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys*

31. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ensimmäisellä kysymyksellään, voidaanko sen käsiteltävänä olevan kaltaisessa asiassa soveltaa asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasäännöksiä. Kyseinen tuomioistuin ottaa lähtökohdakseen sen, että asetuksen soveltamisen edellytyksenä on, ettei asia ole pelkästään jäsenvaltion sisäinen, mutta se pohtii kuitenkin, voiko tällainen luonne syntyä jo siitä, että pääasian vastaaja on toisen jäsenvaltion kansalainen.

32. Kantajan, Tšekin, Tanskan, Ranskan ja Unkarin hallitusten sekä komission mielestä asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasäännösten soveltamisen edellytyksenä on, ettei asia ole pelkästään jäsenvaltion sisäinen, ja komissio katsoo, että luonne on määritettävä tapauskohtaisesti.

33. Kantajan, Tšekin ja Ranskan hallitusten ja komission mielestä siihen, ettei asia ole pelkästään jäsenvaltion sisäinen, riittää, että asiassa herää kysymyksiä asianomaisen tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta, joka voi olla kyseessä silloin, kun pääasian vastaaja on toisen jäsenvaltion kansalainen. Komissio viittaa lisäksi siihen, että käsiteltävässä asiassa on epävarmaa, missä vastaajan kotipaikka on.

34. Unkarin, Tanskan ja Alankomaiden hallitusten mukaan se seikka, että vastaaja on toisen jäsenvaltion kansalainen, ei sinänsä riitä perustelemaan asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasäännösten soveltamista. Asetuksen toimivaltasäännösten mukaan kansalaisuudella ei nimittäin ole merkitystä.

B *Toinen ennakkoratkaisukysymys*

35. Toisella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, ovatko asetuksen N:o 44/2001 säännökset esteenä sellaisten OSŘ:n 29 §:n 3 momentin kaltaisten kansallisten säännösten soveltamiselle, joissa sallitaan oikeudenkäyntimenettely sellaisia henkilöitä vastaan, joiden osoite on tuntematon, nimittämällä näille henkilöille edunvalvoja. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin epäilee tällaisen säännöksen yhteensopivuutta erityisesti asetuksen 2 artiklan kanssa.

36. Kaikki ne osapuolet, jotka ovat ilmaisseet mielipiteensä käsiteltävässä asiassa, katsovat, että tällainen kansallinen säännös on yhteensopiva unionin oikeussääntöjen kanssa. Prosessioikeutta ei ole nimittäin yhdenmukaistettu asetuksella täydellisesti, ja se määräytyy edelleen kansallisen lainsäädännön mukaan. Jäsenvaltiot voivat käyttää tällaisten kansallisten säännösten soveltamisessa harkintavaltaansa, kunhan ne ottavat huomioon asetuksen N:o 44/2001 säännöt.

37. Tšekin ja Tanskan hallitukset toteavat huomioon otettavista asetuksen kansainvälistä toimivaltaa koskevista säännöksistä, että toimivalta määräytyy lähtökohtaisesti vastaajan kotipaikan mukaan. Sen vuoksi ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tutkittava aluksi, onko vastaajan kotipaikka Tšekin tasavallassa tai jossain muussa jäsenvaltiossa, jolloin asetuksen 59 artiklan mukaan sovelletaan kyseisen jäsenvaltion kansallista oikeutta. Jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin päättelee, että vastaajan kotipaikka ei ole jäsenvaltiossa, kansainvälinen toimivalta määräytyy asetuksen N:o 44/2001 4 artiklan mukaan kansallisen oikeuden mukaisesti. Tšekin hallitus ehdottaa lähestymistapaa, jossa kansallinen tuomioistuin voisi tällaisessa tapauksessa ottaa lähtökohdaksi vastaajan fiktiivisen kotipaikan jossain jäsenvaltiossa, mutta se myöntää, että tällainen lähestymistapa edustaa de lege

ferenda -ratkaisua. Kantaja väittää tässä yhteydessä, että pääasian vastaajan, joka ei ole kuluttaja asetuksessa tarkoitetulla tavalla, kotipaikka on Tšekin tasavallassa. Kantajan ja vastaajan pitkäaikaisen sopimuksen vuoksi kantajalla oli perusteita luottaa siihen, että vastaaja oleskelisi Tšekin tasavallan alueella pitkään.

38. Vastaajan puolustautumisoikeuksista pääasian kantaja sekä Unkarin, Alankomaiden, Ranskan ja Tanskan hallitukset toteavat, että tällaista kansallista sääntöä sovellettaessa on otettava huomioon myös asetuksen N:o 44/2001 26 artiklan 2 kohta ja siinä ilmaistut vastaajan puolustautumisoikeudet. Kyseisen säännöksen mukaan kansallisen tuomioistuimen on ryhdyttävä kaikkiin tarpeellisiin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että vastaaja on voinut valmistautua vastaamaan asiassa. Kun toimenpiteet on toteutettu, vastaajan puolustautumisoikeudet on turvattu riittävän hyvin perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Asetusta ei voida kuitenkaan tulkita siten, että kantajan olisi mahdotonta ryhtyä toimiin sellaista osapuolta vastaan, jonka kotipaikka on tuntematon. Myös perusoikeuskirjan 47 artiklan 1 kohdan mukainen kantajan oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin on otettava huomioon.

39. Pääasian kantaja ja Ranskan hallitus puolestaan väittävät, että OSŘ:n 29 §:n 3 momentissa tarkoitetun edunvalvojan nimittäminen vastaajalle ei rajoita hänen puolustautumisoikeuksiaan. Nimittämisen tarkoituksena on pikemminkin turvata puolustautumisoikeudet. Tšekin hallitus toteaa, että tapauksessa, jossa toimivalta määräytyy asetuksen N:o 44/2001 4 artiklan mukaisesti kansallisen oikeuden nojalla, kyseistä asetusta ei kuitenkaan sovelleta.

40. Alankomaiden ja Unkarin hallitukset väittävät tässä yhteydessä vielä, että tuomiota, jota annettaessa sovelletaan OSŘ:n 29 §:n 3 momentin kaltaista kansallista säännöstä, ei voida asetuksen N:o 44/2001 34 artiklan 2 alakohdan mukaan tunnustaa ja panna täytäntöön toisessa jäsenvaltiossa. Komissiokin väittää, että asetuksen N:o 44/2001 34 artiklan 2 alakohtaa voidaan soveltaa tietyissä tapauksissa.

C *Kolmas ennakkoratkaisukysymys*

41. Kolmannella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, onko siitä tullut asetuksen N:o 44/2001 24 artiklan nojalla toimivaltainen sen vuoksi, että OSŘ:n 29 §:n 3 momentin mukaisesti nimitetty edunvalvoja on vastannut asiassa kiistämättä tuomioistuimen toimivaltaa. Se

viittaa tässä yhteydessä siihen, että pääasian kantajan ja vastaajan välinen lainasopimus on asetuksen N:o 44/2001 15 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettu lainasopimus. Siksi toimivaltaisia ovat asetuksen 16 artiklan 2 kohdan mukaisesti sen jäsenvaltion tuomioistuimet, missä kuluttajan kotipaikka on.

42. Komission ja Unkarin, Ranskan ja Tšekin hallitusten mukaan asetuksen N:o 44/2001 24 artiklaa sovelletaan myös kuluttajansuojaa koskevissa riita-asioissa.

43. Tšekin, Alankomaiden ja Ranskan hallitukset sekä komissio katsovat, että edunvalvojan vastaaminen ei ole asetuksen N:o 44/2001 24 artiklassa tarkoitettua asiassa vastaamista. Komissio toteaa tässä yhteydessä, että vastaajan asiassa vastaamisen käsitettä on tulkittava asetuksen 24 artiklassa tarkoitetulla tavalla itsenäisesti. Puolustautumisoikeuksien turvaaminen edellyttää, että nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa ei oleteta vastaajan vastaavan asetuksen 24 artiklassa tarkoitetulla tavalla, riippumatta siitä, mikä edunvalvojan asema on kansallisen lainsäädännön mukaan.

44. Unkarin hallitus ja pääasian kantaja puolestaan olettavat, että edunvalvojan vastaaminen johtaa asetuksen N:o 44/2001 24 artiklan mukaisesti ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimivaltaan. Edunvalvojan valtuudet on arvioitava kansallisen lainsäädännön perusteella.

45. Tanskan hallituksen käsityksen mukaan kysymys siitä, onko edunvalvojan vastaaminen perusteena asetuksen N:o 44/2001 24 artiklan mukaiselle toimivallalle, on arvioitava tapauskohtaisesti.

D *Neljäs ennakkoratkaisukysymys*

46. Neljännellä kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä sitä, voidaanko sopimusta tuomioistuimen alueellisesta toimivallasta pitää hiljaisena sopimuksena kyseisen jäsenvaltion tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdassa tarkoitetulla tavalla. Lisäksi se haluaa tietää, voiko tuomioistuimen alueellisesta toimivallasta tehdyn sopimuksen sitomattomuus direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun kohtuuttomuuden vuoksi vaikuttaa myös hiljaiseen tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevaan sopimukseen.

47. Tšekin, Tanskan ja Ranskan hallitukset sekä komissio väittävät, että tällainen sopimus on implisiittinen sopimus asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdassa tarkoitetusta toimivallasta. Unkarin hallituksen mukaan on erotettava kaksi tapausta: Jos asia ei ole pelkästään jäsenvaltion sisäinen, tällainen ehto voi olla asetuksen 17 artiklan 3 alakohdassa tarkoitettu kansainvälisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskeva määräys. Jos yhteyttä ei ole, tällaista ehtoa voidaan pitää kansainvälisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevana määräyksenä ainoastaan silloin, kun se ei ole osapuolten tahdon vastaista.

48. Ranskan hallitus ja komissio väittävät, että kansallisen tuomioistuimen on tutkittava omasta aloitteestaan, onko ehto kohtuuton direktiivin 93/13 6 artiklassa tarkoitetulla tavalla.

49. Pääasian kantajan mukaan ehtoa ei ole pidettävä kohtuuttomana direktiivin 93/13 6 artiklassa tarkoitetulla tavalla, koska kyse ei ole kuluttajasopimuksesta ja kantajan Prahan toimipaikan ja vastaajan kotipaikan välinen etäisyys ei ole kovin suuri.

50. Tšekin ja Unkarin hallitukset katsovat vielä, että tällainen kansainvälistä toimivaltaa koskeva sopimus voi olla pätevä myös silloin, kun alueellista toimivaltaa koskeva sopimus on pätemätön direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan nojalla. Asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohtaa on pidettävä tässä tapauksessa direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohtaan ja 6 artiklaan liittyvänä lex specialisina. Tanskan ja Ranskan hallitukset sekä komissio puolestaan väittävät, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu pätemätön ehto ei voi muodostaa asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdassa tarkoitettua tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevaa sopimusta.

VI Oikeudellinen arviointi

51. Kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävälle asialle on ominaista, että kantaja on nostanut ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa kanteen sellaista vastaajaa vastaan, jonka kotipaikka on tuntematon. OSŘ:n 29 §:n 3 momentin mukaan ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin voi tällaisessa tapauksessa nimittää vastaajalle edunvalvojan. Herää kuitenkin kysymys, onko asian käsittelyn mahdollinen jatkaminen ilman vastaajaa yhteensopivaa unionin oikeussääntöjen, erityisesti asetuksen N:o 44/2001, kanssa.

52. Koska ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tästä esittämät kysymykset liittyvät läheisesti toisiinsa, tutkin ne yhdessä. Aluksi on käsiteltävä sitä, onko OSŘ:n 29 §:n 3 momentin kaltaisen säännöksen soveltaminen lähtökohtaisesti yhteensopivaa asetuksen N:o 44/2001 kanssa (A). Tähän kysymykseen on vastattava myöntävästi. Kansallisen tuomioistuimen on kuitenkin tällaista säännöstä soveltaessaan otettava huomioon unionin oikeussäännöt, jotka käyvät ilmi erityisesti asetuksesta. Niihin kuuluvat ensinnäkin asetuksessa vahvistetut toimivaltasäännöt (B) ja edelleen vastaajan puolustautumisoikeuksia koskevat vähimmäisvaatimukset (C).

A *OSŘ:n 29 §:n 3 momentin kaltaisen säännöksen lähtökohtainen yhteensopivuus unionin oikeuden kanssa*

53. Kuten ennakkoratkaisupyynnöstä käy ilmi, OSŘ:n 29 §:n 3 momentin mukaan edunvalvojan nimittäminen mahdollistaa asian käsittelyn jatkamisen pääasian vastaajaa vastaan, vaikka vastaajan kotipaikka on tuntematon eikä kannetta ole annettu tiedoksi hänelle itselleen.

54. Asetuksen N:o 44/2001 säännöt eivät lähtökohtaisesti estä tällaisen kansallisen säännöksen soveltamista. Asetuksen N:o 44/2001 tarkoituksena on nimittäin jakaa tuomioistuinten toimivalta siviili- ja kauppaoikeuden alalla sopimusvaltioiden välisissä suhteissa sekä helpottaa tuomioistuinratkaisujen täytäntöönpanoa muttei yhtenäistää eri sopimusvaltioiden oikeudenkäyntimenettelyyn liittyviä sääntöjä. [7] Näin ollen jäsenvaltiot voivat lähtökohtaisesti antaa OSŘ:n 29 §:n 3 momentin kaltaisia prosessuaalisia säännöksiä, joiden mukaan vastaajalle, jonka kotipaikka on tuntematon, voidaan nimittää edunvalvoja, jotta häntä vastaan nostetun kanteen käsittelyä voidaan jatkaa. [8]

55. Kansallisen tuomioistuimen on kuitenkin kansallista oikeutta soveltaessaan varmistettava unionin oikeuden täysi tehokkuus. Nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa sen on otettava huomioon erityisesti asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasäännöt ja varmistettava vastaajan puolustautumisoikeudet. [9]

7 – Asia C-18/02, DFDS Torline, tuomio 5.2.2004 (Kok., s. I-1417, 23 kohta). Brysselin yleissopimuksesta ks. asia C-365/88, Hagen, tuomio 15.5.1990 (Kok., s. I-1845, 17 kohta) ja asia C-68/93, Shevill ym., 7.3.1995 (Kok., s. I-415, 35 kohta).

8 – Ks. asia 49/84, Debaecker ja Plouvier, tuomio 11.6.1985 (Kok., s. 1779, 10 kohta ja sitä seuraavat kohdat), jossa tunnustettiin tällaisten sääntöjen olemassaolo ja katsottiin, etteivät ne ole lähtökohtaisesti yhteensopimattomia Brysselin yleissopimuksen kanssa.

9 – Edellä alaviitteessä 7 mainitut asia Hagen, tuomion 20 kohta ja asia Shevill ym., tuomion 36 kohta.

B *Asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasääntöjen huomioon ottaminen*

56. Edunvalvojan nimittäminen pääasian vastaajalle ei vapauta ennakkoratkaisua pyytänyttä tuomioistuinta asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasääntöjen huomioon ottamisesta. Toimivaltasääntöjä voidaan soveltaa nyt käsiteltävän kaltaisissa asioissa (1). Siksi ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tutkittava, onko se sääntöjen mukaan toimivaltainen (2).

1. Asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasääntöjen soveltaminen

57. Kuten ensimmäisestä kysymyksestä käy ilmi, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, onko asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasääntöjä sovellettava nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa.

58. Tähän kysymykseen on vastattava myöntävästi.

59. Vakiintuneen oikeuskäytännön,[10] joka tosin perustuu vielä Brysselin yleissopimuksen toimivaltasääntöihin mutta jota voidaan soveltaa myös asetukseen N:o 44/2001,[11] mukaan mainittujen sääntöjen soveltaminen edellyttää sitä, ettei asia ole pelkästään jäsenvaltion sisäinen.[12] Tällaisen luonteen olemassaoloon riittää, että jäsenvaltion tuomioistuin esittää kansainvälistä toimivaltaansa koskevia kysymyksiä.[13]

60. Nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa herää tällaisia kysymyksiä.

61. Kysymyksiä ei nimittäin herää ainoastaan silloin, kun oikeusriita liittyy asianosaisten kotipaikkojen, riita-asian kohteen tai riidanalaisten seikkojen tapahtumapaikan perusteella useaan sopimusvaltioon. Myös se seikka, että pääasian vastaajalla on toisen jäsenvaltion kansalaisuus[14] ja että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole tietoinen hänen kotipaikastaan, ovat omiaan herättämään kysymyksiä tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta.

62. Tässä tapauksessa huomioon otettavan asetuksen N:o 44/2001 16 artiklan 2 kohdan tarkoitus ja tavoite tukevat kyseisen asetuksen toimivaltasääntöjen soveltamista nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa. Kyseisen säännöksen mukaan kuluttajaa vastaan voidaan lähtökohtaisesti nostaa kanne ainoastaan sen

10 – Asia C-281/02, Owusu, tuomio 1.3.2005 (Kok., s. I-1383, 25 ja 26 kohta).

11 – Tällaisen oikeuskäytännön lähtökohtaisesta soveltamisesta ks. asia C-189/08, Zuid-Chemie, tuomio 16.7.2009 (Kok., s. I-6917, 18 kohta) ja asia C-180/06, Ilsinger, tuomio 14.5.2009 (Kok., s. I-3961, 41 kohta).

12 – Edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Owusu, tuomion 25 kohta.

13 – Ibid., tuomion 26 kohta.

14 – Vastaavasti on mielestäni tulkittava niin sanotun Jenardin selvityksen (EYVL 1979, C 59, s. 1) sivulla 8 esitetyt näkemykset, joiden mukaan Brysselin yleissopimuksessa tarkoitetuin tavoin on kyse siitä, ettei asia ole pelkästään jäsenvaltion sisäinen, kun vastaaja on ulkomaalainen.

jäsenvaltion tuomioistuimissa, missä kuluttajan kotipaikka on. Jos näitä toimivaltasääntöjä ei noudatettaisi nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa, jossa kansallinen tuomioistuin on ainoastaan todennut, että vastaajan kotipaikka ei ole sen jäsenvaltiossa, vastaajaa vastaan voitaisiin nostaa kanne kyseisen tuomioistuimen jäsenvaltiossa, vaikka vastaajan kotipaikka on toisessa jäsenvaltiossa. Tämä mitätöisi asetuksen 16 artiklan 2 kohdan suojelutavoitteen.

63. Unkarin hallitus vastustaa asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasääntöjen soveltamista nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa sillä perusteella, että asetuksen 2 artiklan 2 kohdan mukaan oman ja vieraan maan kansalaisiin, joiden kotipaikka on samassa jäsenvaltiossa, sovelletaan samoja tuomioistuimen toimivaltaa koskevia säännöksiä ja määräyksiä. Alankomaiden hallitus katsoo, että asetuksen kansainvälistä toimivaltaa koskevat säännöt liittyvät lähtökohtaisesti kotipaikkaan, mutta niissä jätetään kansalaisuus huomiotta.

64. Nämä perustelut eivät ole vakuuttavia.

65. On nimittäin erotettava toisistaan se, millä edellytyksillä asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasääntöjä on sovellettava, sekä se, millä perusteella kansainvälinen toimivalta näiden sääntöjen mukaan määräytyy. Säännökset, joihin kyseiset hallitukset vetoavat, sisältävät perusteet, joiden mukaan kansainvälinen toimivalta määräytyy, *siltä osin kuin* asetuksen toimivaltasääntöjä on sovellettava. Näistä perusteista ei sen sijaan voi päätellä, milloin asetuksen toimivaltasääntöjä ylipäänsä on sovellettava.

66. Välipäätelmänä on näin ollen todettava, että asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasääntöjä on sovellettava nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa ja ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on otettava ne huomioon.

2. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimivalta

67. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on näin ollen tutkittava, onko se asetuksen N:o 44/2001 sääntöjen mukaan toimivaltainen.

68. Kuten kolmannesta kysymyksestä käy ilmi, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee tässä yhteydessä ennen kaikkea, onko siitä voinut tulla asetuksen N:o 44/2001 24 artiklan nojalla toimivaltainen sen vuoksi, että vastaajalle hänen haluamattaan ja tietämättään nimitetty edunvalvoja on vastannut asiassa kiistämättä tuomioistuimen toimivaltaa (a). Lisäksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee neljännellä kysymyksellään, voiko se olla toimivaltainen

myös kansainvälisesti asetuksen 17 artiklan 3 alakohdan mukaisen tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevan sopimuksen nojalla (b).

69. Jos ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimivalta ei voi perustua edellä mainittuihin säännöksiin, sen on otettava huomioon asetuksen N:o 44/2001 16 artiklan 2 kohdan toimivaltasääntö. Sen mukaan toinen sopimuspuoli voi nostaa kanteen kuluttajaa vastaan ainoastaan sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, missä kuluttajan kotipaikka on (c). Jos tätäkään säännöstä ei voida soveltaa, on nähdäkseni sovellettava asetuksen 4 artiklaa, jonka mukaan kansainvälinen toimivalta määräytyy ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan (d).

a) Asetuksen N:o 44/2001 24 artiklan mukainen vastaaminen tuomioistuimen toimivaltaa kiistämättä

70. Asetuksen N:o 44/2001 24 artiklan mukaan tuomioistuin on toimivaltainen, jos vastaaja vastaa kyseisessä tuomioistuimessa. Tätä säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, jos vastaaja on vastannut kiistääkseen toimivallan tai jos jokin toinen tuomioistuin on 22 artiklan mukaan yksinomaisesti toimivaltainen.

71. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, voidaanko tätä säännöstä soveltaa myös kuluttajansuojaa koskevissa riita-asioissa. Vastaus on myöntävä (i). Tällöin herää kuitenkin jatkokysymys, voidaanko vastaajan tahtomatta ja tietämättä nimitetyn edunvalvojan vastaamista pitää vastaajan kyseisessä säännöksessä tarkoitettuna vastaamisena (ii).

i) Soveltaminen kuluttajansuojaa koskevissa riita-asioissa

72. Aluksi on mainittava, että asetuksen N:o 44/2001 II luvun 4 jaksoon sisältyvän 24 artiklan mukaan asetusta sovelletaan kuluttajansuojaa koskevissa riita-asioissa.

73. Asiassa ČPP Vienna Insurance Group antamassaan tuomiossa unionin tuomioistuin totesi, että asetuksen 24 artiklaa voidaan soveltaa vakuutusasioissa sen II luvun 3 jaksossa tarkoitetulla tavalla. [15] Oikeuskäytäntöä voidaan soveltaa myös saman luvun 4 jaksossa tarkoitetuissa kuluttajansuojaa koskevissa riita-asioissa. Kuten unionin tuomioistuin toteaa mainitussa tuomiossa, asetuksen 24 artiklan ensimmäinen virke koskee kaikkia asioita, joissa asiaa käsittelevän tuomioistuimen toimivalta ei perustu asetuksen muihin säännöksiin. Kyseistä säännöstä sovelletaan

15 – Asia C-111/09, tuomio 20.5.2010 (Kok., s. I-4545, 19–33 kohta).

näin ollen myös tapauksiin, joissa tuomioistuimen käsiteltäväksi on saatettu asia noudattamatta asetuksen säännöksiä, ja kyseisestä säännöksestä ilmenee, että vastaajan vastaamista asiassa voidaan pitää tuomioistuimen toimivallan hiljaisena hyväksymisenä eli sopimuksena toimivaltaisesta tuomioistuimesta. [16] Unionin tuomioistuin totesi lisäksi, että asetuksen 24 artiklan toisessa virkkeessä tosin säädetään poikkeuksista tällaiseen tuomioistuimen toimivaltaa kiistämättä tapahtuvaan vastaamiseen, mutta poikkeukset, joita on tulkittava suppeasti, koskevat ainoastaan nimenomaisesti mainittuja asioita. [17] Tällöin ei kuitenkaan viitata asetuksen II luvun 3 jaksossa tarkoitettujen vakuutusasioita koskevien sääntöjen huomiotta jättämiseen eikä asetuksen II luvun 4 jaksossa tarkoitettujen kuluttajansuojaan liittyviä riita-asioita koskevien sääntöjen huomiotta jättämiseen.

74. Asetuksen N:o 44/2001 24 artiklaa voidaan näin ollen soveltaa myös asetuksen II luvun 4 jaksossa tarkoitetuissa kuluttajansuojaa koskevissa riita-asioissa. [18]

ii) Vastaajan asiassa vastaamisen käsite

75. Tässä yhteydessä herää kuitenkin lisäkysymys siitä, onko nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa kyse asetuksen N:o 44/2001 24 artiklassa tarkoitetusta vastaajan asiassa vastaamisesta. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole tosin nimenomaisesti esittänyt tätä kysymystä. Ennakkoratkaisumenettelyssä unionin tuomioistuin voi kuitenkin antaa ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle kaikki asian ratkaisemisen kannalta hyödylliset ohjeet. [19]

76. Asetuksen N:o 44/2001 24 artiklassa tarkoitettu vastaajan asiassa vastaamisen käsite on unionin oikeuden itsenäinen käsite, jota on tulkittava yhdenmukaisesti. Asetuksen säännöksiä on vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tulkittava lähtökohtaisesti itsenäisesti käyttämällä perustana asetuksen järjestelmää ja tavoitteita. [20] Tilanne on hieman toinen, jos nimenomaisesti viitataan kansalliseen oikeuteen tai kyseisistä säännöksistä käy ilmi, että unionin lainsäätäjä on halunnut jättää kysymyksen jäsenvaltioiden oikeussäännösten varaan. Tilanne ei vaikuta tällaiselta asetuksen N:o 44/2001 24 artiklassa tarkoitetun vastaajan asiaan vastaamisen käsitteen yhteydessä.

16 – Ibid., tuomion 21 kohta.

17 – Ibid., tuomion 23–26 kohta.

18 – Samaa mieltä ovat Geimer, R. teoksessa Geimer, R. ja Schütze, R., *Europäisches Zivilverfahrensrecht*, Beck, 2. painos, 2004, 24 artikla, 36 kohta sekä Staudinger, A. teoksessa Rauscher, T., *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht*, Sellier, 2011, 24 artikla, 11 kohta. Yleiskuvasta pääosin samaa kantaa edustavista käsityksistä ks. Mankowski, P., "Besteht der Europäische Gerichtsstand der rügelosen Einlassung auch gegen von Schutzregimes besonders geschützte Personen?", *Recht der Internationalen Wirtschaft*, 2010, s. 667–; hän kuitenkin itse arvostelee tavoitteena olevan kuluttajan, joka on heikompi osapuoli, suojelun puutteellista huomioon ottamista.

19 – Asia 294/82, Einberger, tuomio 28.2.1984 (Kok., s. 1177, Kok. Ep. VII, s. 521, 6 kohta) ja asia C-187/91, tuomio 16.7.1992 (Kok., s. I-4937, 13 kohta).

20 – Edellä alaviitteessä 11 mainittu asia Zuid-Chemie, tuomion 17 kohta; asia C-372/07, Hassett ja Doherty, tuomio 2.10.2008 (Kok., s. I-7403, 17 kohta) ja asia C-167/08, Draka NK Cables ym., tuomio 23.4.2009 (Kok., s. I-3477, 19 kohta).

77. Asetuksen N:o 44/2001 24 artiklassa tarkoitetusta itsenäisestä vastaajan asiassa vastaamisen käsitteestä käyvät näin ollen ilmi unionin oikeuden vähimmäisvaatimukset, jotka jäsenvaltioiden on otettava huomioon. [21] Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kansallinen prosessioikeus syrjäytettäisiin täysin. Sitä pikemminkin sovelletaan täydentävästi. [22]

78. Nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa herää kysymys, onko näiden unionin oikeuden vähimmäisvaatimusten kanssa yhteensopivaa olettaa, että kyse on asetuksen N:o 44/2001 24 artiklassa tarkoitetusta vastaajan asiassa vastaamisesta, kun asiassa vastaa edunvalvoja, joka on nimitetty vastaajana olevalle kuluttajalle hänen tahtomattaan ja tietämättään.

79. Asiassa Hendrikman ja Feyen [23] annetussa tuomiossa todettiin, että sellaisen edunvalvojan vastaamista asiassa, jota vastaaja ei ole itse valtuuttanut, ei voida tulkita Brysselin yleissopimuksen 27 artiklan 2 kappaleessa, joka on asetuksen N:o 44/2001 34 artiklan 2 alakohtaa edeltänyt säännös, tarkoitetuksi vastaajan vastaamiseksi. [24]

80. Kun otetaan huomioon edellä mainittu oikeuskäytäntö, asetuksen N:o 44/2001 24 artiklassa tarkoitettua vastaajan asiassa vastaamisen käsitettä on ilmeisesti tulkittava siten, että edunvalvoja, joka on nimitetty vastaajana olevalle kuluttajalle hänen tahtomattaan ja tietämättään, ei voi vastata asiassa hänen nimissään. Käsiteltävässä asiassa on tosin kyse oikeuden nimittämästä edunvalvojasta eikä valtuuttamattomasta asianajajasta, kuten edellä mainitussa asiassa Hendrikman ja Feyen. Lisäksi nyt on kyse asetuksen N:o 44/2001 24 artiklan, jota sovelletaan ensimmäisessä menettelyssä, tulkinnasta eikä saman asetuksen 34 artiklan 2 alakohdasta, jota sovelletaan täytäntöönpanomenettelyissä. Mainitun oikeuskäytännön ideaa voidaan kuitenkin mielestäni soveltaa nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa.

21 – Asia 150/80, Elefanten Schuh, tuomio 24.6.1981 (Kok., s. 1671, 16 kohta). Näin toteaa myös edellä alaviitteessä 18 mainittu Geimer, R., 24 artikla, 30 kohta.

22 – Calvo Caravaca, A. L. ja Carrascosa Gonzalez, J. teoksessa Mangus, U. ja Mankowski, P., *Brussels I Regulation*, Sellier, 2007, 24 artikla, 10 kohta; Kropholler, J., *Europäisches Zivilprozessrecht*, Verlag Recht und Wirtschaft, 8. painos, 2005, 24 artikla, 7 kohta. Päinvastaista kantaa eivät mielestäni edusta myöskään edellä alaviitteessä 14 mainitun Jenardin selvityksen sivulla 38 esitetyt näkemykset, joiden mukaan kysymys siitä, miten asiassa vastaamisen käsitettä on tulkittava, määräytyy kansallisen oikeuden mukaan. Näkemystä ei voi nimittäin mielestäni käsittää niin, että se, onko kyse asiaan vastaamisesta, määräytyisi yksinomaan kansallisen oikeuden mukaan. Se on käsitettävä pikemminkin siten, että unionin oikeudessa esitetään asiassa vastaamisen käsitteen vaatimukset, joita voidaan täydentää vastaavilla kansallisen prosessioikeuden säännöksillä.

23 – Asia C-78/95, tuomio 10.10.1996 (Kok., s. I-4943).

24 – Ibid., tuomion 18 kohta. Tässä yhteydessä ei pidä jättää huomiotta edellä alaviitteessä 15 mainitussa asiassa ČPP Vienna Insurance Group annettua tuomiota (33 kohta). Sen mukaan kansallinen tuomioistuin ei voi tutkia omasta aloitteestaan, kykeneekö vastaaja, joka on asetuksen N:o 44/2001 II luvun 3–5 jaksossa tarkoitettu heikompi osapuoli, täysin ymmärtämään aineellisen puolustautumisensa seuraukset, jotta vastaajan vastaamista asiassa voitaisiin pitää pääasian kaltaisessa asiassa toimivaltaista tuomioistuinta koskevana sopimuksena. Asiaa käsittelevällä tuomioistuimella on kuitenkin aina oikeus varmistaa, kun otetaan huomioon toimivaltasääntöjen tavoite, joka on heikompana pidettävän osapuolen vahvempi suojelu, että oikeuteen haastettu vastaaja on näissä olosuhteissa täysin tietoinen asiassa vastaamisen seurauksista.

81. Asetuksen N:o 44/2001 tärkeänä tavoitteena on nimittäin suojella vastaajan puolustautumisoikeuksia,[25] jotka on taattu perusoikeutena perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdassa. Tämän tavoitteen kanssa ei ole mielestäni sopusoinnussa se, että nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa vastaajana oleva kuluttaja kantaa vastuun edunvalvojan, joka hänelle on nimitetty hänen tahtomattaan ja tietämättään, asiassa vastaamisesta. Vastaaja ei ensinnäkään voi tällaisessa tapauksessa tehdä tietoista päätöstä asian käsittelyyn osallistumisesta. Toiseksi edunvalvojalla, joka ei ole yhteydessä vastaajaan, ei ole tarvittavia tietoja, joiden perusteella hän voisi arvioida, voiko asetuksen 24 artiklassa tarkoitettu asiassa vastaaminen olla vastaajan edun mukaista. Kolmanneksi tietojen puute voi estää edunvalvojaa kiistämästä kyseisen tuomioistuimen toimivaltaa.

82. Lisäksi on otettava huomioon, että asetuksen N:o 44/2001 16 artiklan 2 kohdan tarkoituksena on suojella kuluttajaa siltä, että häntä vastaan nostettaisiin kanne muissa tuomioistuimissa kuin hänen jäsenvaltionsa tuomioistuimissa. Jos kuluttaja joutuu tilille tahtomattaan ja tietämättään nimitetyn edunvalvojan asiassa vastaamisesta, johon samalla perustuu edunvalvojan nimittäneen tuomioistuimen toimivalta, asetuksen 16 artiklan 2 kohdan tehokas vaikutus voi vaarantua.

83. Huomioon on otettava myös, että asetuksen N:o 44/2001 24 artiklassa tarkoitettu asiassa vastaaminen määrää toimivaltaisen tuomioistuimen ja näin ollen myös lex forin, millä voi olla kauaskantoisia seurauksia oikeudenkäynnin lopputuloksen kannalta.

84. Edellä mainituista syistä vastaajan tahtomatta ja tietämättä nimitetyn edunvalvojan asiassa vastaamista ei voida lähtökohtaisesti pitää asetuksen 24 artiklassa tarkoitettuna vastaajan omana asiassa vastaamisena.

iii) Päätelmä

85. Edellä esitetyn perusteella on todettava, että vaikka asetuksen 24 artiklaa sovelletaan kuluttajansuojaa koskevissa riita-asioissa, vastaajan tahtomatta ja tietämättä nimitetyn edunvalvojan asiassa vastaamista ei voida lähtökohtaisesti pitää asetuksen N:o 44/2001 24 artiklassa tarkoitettuna vastaajan asiassa vastaamisena. Ennakkoratkaisua

25 – Edellä alaviitteessä 23 mainittu asia Hendrikman ja Feyen, tuomion 18 kohta.

pyytäneen tuomioistuimen toimivalta ei näin ollen voi perustua tähän säännökseen. [26]

b) Asetuksen 17 artiklan 3 alakohdan mukainen kansainvälistä toimivaltaa koskeva sopimus

86. Kuten neljännestä kysymyksestä käy ilmi, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lisäksi, voiko sen kansainvälinen toimivalta nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa perustua asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdan mukaiseen kansainvälisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevaan sopimukseen.

87. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen antamien tietojen mukaan käsiteltävässä asiassa on kyse asetuksen N:o 44/2001 15 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisesta kuluttajansuojaa koskevasta riita-asiasta, minkä vuoksi on sovellettava asetuksen N:o 44/2001 II luvun 4 jakson erityissäännöksiä. Asetuksen 16 artiklan 2 kohdan mukaan toinen sopimuspuoli voi nostaa kanteen kuluttajaa vastaan ainoastaan sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, missä kuluttajan kotipaikka on. Poikkeavasta oikeuspaikasta voidaan kuitenkin sopia asetuksen 17 artiklassa esitetyin edellytyksin. Kyseisen artiklan 3 alakohdan mukaan kuluttaja ja sopimuskumppani voivat sopia, että jos heidän koti- tai asuinpaikkansa on sopimusta tehtäessä samassa jäsenvaltiossa, tuon jäsenvaltion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia, jollei sopimus ole tuon jäsenvaltion lain mukaan kielletty.

i) Asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdan soveltamisala

88. Nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa herää kysymys, voidaanko asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohtaa soveltaa, kun pääasian vastaajan kotipaikka ei ole kanteen nostamishetkellä mahdollisesti enää jäsenvaltion alueella.

89. Tähän kysymykseen on vastattava myöntävästi.

26 – Nyt käsiteltävässä asiassa merkitystä ei ole sillä, voidaanko asetuksen 24 artiklaa ylipäänsä soveltaa, kun vastaajan kotipaikka ei ole jäsenvaltiossa. Ks. edellä alaviitteessä 18 mainittu Geimer, R., 24 artiklan 22–25 kohta sekä edellä alaviitteessä 22 mainittu Calvo Caravaca, A. L. ja Carrascosa Gonzalez, J., 24 artikla, 28 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

90. Kyseisen säännöksen soveltamiseksi riittää nimittäin, että molempien osapuolten kotipaikka oli sopimusta tehtäessä kyseisen jäsenvaltion alueella. [27] Tällainen tulkinta vastaa säännöksen tarkoitusta, joka on suojella kuluttajaa sopimuspuolena. [28] Tämä tavoite voidaan saavuttaa tehokkaasti ainoastaan, kun myöhempi kotipaikan muutos ei vaikuta sopimukseen, silloinkaan, kun kotipaikka muuttuu toiseen jäsenvaltioon. [29]

ii) Kuluttajan ja hänen sopimuskumppaninsa kotipaikka samassa jäsenvaltiossa

91. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen antamien tietojen mukaan sekä pääasian kantajan että vastaajan kotipaikka oli sopimusta tehtäessä Tšekin tasavallassa, joten asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdan ensimmäinen edellytys täyttyy.

27 – Ks. vastaavasti myös edellä alaviitteessä 18 mainittu Geimer, R., 17 artikla, 10 kohta.

28 – Ks. edellä alaviitteessä 14 mainittu Jenardin selvitys, s. 33 sekä edellä alaviitteessä 18 mainittu Geimer, R., 17 artikla, 7 kohta.

29 – Edellä esitetyn seurauksena asetuksen 4 artiklaa, jonka mukaan kunkin jäsenvaltion tuomioistuinten toimivalta määräytyy kyseisen jäsenvaltion lain mukaisesti, on siinä tapauksessa, ettei vastaajan kotipaikka ole kyseisen jäsenvaltion alueella, tulkittava siten, että artiklaa sovelletaan ainoastaan, jollei sovelleta 17 artiklan 3 alakohdan mukaista sopimusta.

iii) Hiljainen sopimus Tšekin tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta

92. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy, voiko tuomioistuimen alueellista toimivaltaa koskeva sopimus, jonka mukaan riita-asioissa toimivaltainen on se tuomioistuin, jonka alueella pääasian kantajan kotipaikka oli kanteen nostamishetkellä, olla asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdassa tarkoitettu tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskeva sopimus.

93. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tutkittava aluksi, ovatko pääasian kantaja ja vastaaja sopineet, että Tšekin tuomioistuimet ovat kansainvälisesti toimivaltaisia lainasopimusta koskevissa riita-asioissa. Koska tästä ei ole unionin oikeussääntöä, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on velvollinen tutkimaan kansallisten sääntöjen perusteella, voidaanko tuomioistuimen alueellista toimivaltaa koskevasta sopimuksesta päätellä sen olevan hiljainen kansainvälistä toimivaltaa koskeva sopimus. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen antamien tietojen mukaan tämä vaikuttaa Tšekin lainsäädännön mukaan mahdolliselta. Kahden osapuolen, joiden molempien kotipaikka on samassa jäsenvaltiossa, luulisi todellakin aina haluavan nimittää riita-asioissa toimivaltaista tuomioistuinta koskevalla sopimuksella

alueellisesti toimivaltaisen tuomioistuimen lisäksi hiljaisesti myös kansainvälisesti toimivaltaiset tuomioistuimet.

94. Herää myös kysymys siitä, voidaanko tällaiset hiljaiset sopimukset asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdan mukaan ottaa huomioon. Tähän kysymykseen on vastattava myöntävästi. Kyseisessä säännöksessä ei säädetä sitä sovellettavan vain nimenomaisesti muotoiltuihin sopimuksiin. Säännöksen soveltamisalan rajoittaminen nimenomaisesti muotoiltuihin sopimuksiin rajoittaisi liikaa sen tehokasta vaikutusta. Asetuksen 17 artiklan 3 alakohtaa sovelletaan yleensä tapauksissa, joilla ei sopimusta tehtäessä ole vielä kansainvälistä luonnetta, joka syntyy vasta myöhemmin sen vuoksi, että kuluttaja muuttaa kotipaikkansa toiseen jäsenvaltioon. Tällaisessa lähtötilanteessa sopimuskumppanit eivät yleensä pidä tarpeellisena sopia sen jäsenvaltion tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta, jossa molempien osapuolten kotipaikka on. Soveltamisalan rajoittamista nimenomaisesti muotoiltuihin sopimuksiin olisi vaikea sovittaa yhteen säännöksen tavoitteen eli kuluttajan sopimuskumppanin suojelemisen toimivallan siirtymiseltä, joka voi seurata kuluttajan muuttamisesta pois jäsenvaltiosta, kanssa. [30]

30 – Ks. edellä alaviitteessä 14 mainittu Jenardin selvitys, s. 33.

iv) Sopimuksen laillisuus kansallisen oikeuden mukaan

95. Jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin päätyy siihen tulokseen, että pääasian kantaja ja vastaaja ovat tehneet Tšekin tuomioistuinten toimivaltaa koskevan sopimuksen, asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdan mukaan sen on tutkittava myös, onko tällainen määräys Tšekin lain mukaan sallittu.

96. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ilmaisee epäilyksensä tällaisen sopimuksen sitovuudesta. Se viittaa tässä yhteydessä siihen, että alueellisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskeva määräys, jonka mukaan toimivaltainen on kantajan kotipaikan tuomioistuin, voi olla kohtuuton direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla, minkä vuoksi se voi olla sitomaton direktiivin 6 artiklassa tarkoitetulla tavalla, koska kantajan kotipaikka oli sopimusta tehtäessä Prahassa ja vastaajan Mariánské Lázněssa.

97. Tässä yhteydessä herää kysymys, onko hiljaista sopimusta kansainvälisesti toimivaltaisesta tuomioistuimesta arvioitava direktiivin 93/13 säännösten nojalla ja jos on, missä määrin. Toiseksi herää kysymys, voiko alueellisesti toimivaltaisesta tuomioistuimesta tehdyn sopimuksen sitomattomuus vaikuttaa myös hiljaiseen sopimukseen kansainvälisesti

toimivaltaisesta tuomioistuimesta. Kolmanneksi käsittelen perusteita, joiden mukaan määräytyy tuomioistuimen alueellista toimivaltaa koskevan sopimuksen kohtuuttomuus.

– Tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevan sopimuksen tutkiminen direktiivin 93/13 nojalla

98. Asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdan mukaan tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevan sopimuksen on oltava sallittu kansallisessa lainsäädännössä. Koska jäsenvaltioiden on kansallisia säännöksiään antaessaan otettava huomioon unionin oikeussäännöt, tässä yhteydessä huomioon otettavia ovat erityisesti direktiivin 93/13 säännökset.[31] Näin ollen kansainvälisesti toimivaltaisia tuomioistuimia koskeviin ehtoihin, jotka kuuluvat direktiivin soveltamisalaan ja joita käytetään siis elinkeinonharjoittajan yleisissä sopimusehdoissa, on lähtökohtaisesti sovellettava direktiivin 3 artiklan 1 kohdan mukaista kohtuuttomuuden valvontaa sekä 5 artiklan mukaista selkeys- ja ymmärrettävyysvaatimusta.

99. Sopimusehdon kohtuuttomuuden arvioinnin yhteydessä ei voida jättää huomiotta sitä, että unionin lainsäätäjä on asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohtaa säätäessään halunnut antaa kuluttajan sopimuskumppanille mahdollisuuden estää kansainvälisen toimivallan siirtyminen siinä tapauksessa, että kuluttaja muuttaa pois osapuolten yhteisestä kotivaltiosta. Kun otetaan huomioon tämä lainsäädännöllinen valinta, kansainvälisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevaa ehtoa, joka kuuluu direktiivin 93/13 soveltamisalaan, ei voi pitää direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla kohtuuttomana pelkästään sen vuoksi, että siinä säädetään, että kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisissä riita-asioissa kansainvälisesti toimivaltainen on sen jäsenvaltion tuomioistuin, jossa on sopimusta tehtäessä molempien osapuolten kotipaikka. Jos asetuksen 17 artiklan 3 alakohtaa sovellettaisiin ainoastaan sopimuksiin, jotka eivät ole direktiivissä 93/13 tarkoitettuja yleisiä sopimusehtoja, rajoitettaisiin olennaisesti asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdan tehokasta vaikutusta.

100. Vastaavaa voidaan todeta vaatimuksista, joita direktiivin 93/13 5 artiklan ensimmäisessä virkkeessä asetetaan tällaisen alueellista

31 – Tätä mieltä ovat Heinig, J., *Grenzen von Gerichtsstandsvereinbarungen im Europäischen Zivilprozessrecht*, Jenaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, 2010, s. 337–; Staudinger, A., edellä alaviitteessä 18 mainitussa teoksessa Rauscher, T., 17 artiklan 3 ja 6 kohta; Nielsen, P. A., edellä alaviitteessä 22 mainitussa teoksessa Magnus, U. ja Mankowsky, P., 17 artiklan 4 kohta. Toista mieltä on edellä alaviitteessä 18 mainittu Geimer, R., 17 artiklan 3 kohta lex-posterior -periaateviittauksineen. Kyseinen periaate ei tosin voi oikeuttaa direktiivin 93/13 täydellistä syrjäyttämistä asetuksella N:o 44/2001, koska asetuksen 17 artiklan 3 alakohdassa säädetään nimenomaisesti siitä ehdosta, että sopimuksen on oltava kansallisen lainsäädännön mukaan sallittu.

oikeuspaikkaa koskevasta ehdosta sopimisen yhteydessä hiljaisesti sovitun kansainvälisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevan ehdon selkeydelle ja ymmärrettävyydelle. Tässäkin yhteydessä on otettava huomioon asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohtaan liittyvä lainsäädännöllinen valinta. Lähestymistapa, jonka mukaan selkeys- ja ymmärrettävyysvaatimus olisi tällaisen hiljaisesti sovitun kansainvälistä oikeuspaikkaa koskevan ehdon esteenä, rajoittaisi liikaa asetuksen 17 artiklan 3 alakohdan soveltamisalaa. [32]

– Tuomioistuimen alueellista toimivaltaa koskevan sopimuksen mahdollisen sitomattomuuden vaikutus tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevaan sopimukseen

101. Nyt käsiteltävässä asiassa herää kysymys, voiko tuomioistuimen alueellista toimivaltaa koskevan sopimuksen direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohtaan perustuva mahdollinen sitomattomuus vaikuttaa hiljaisesti tehtyyn tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevaan sopimukseen.

102. Direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan mukaan elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot eivät saa sitoa kuluttajia. Sopimus jää muilta osin sitovaksi, jos se voi olla olemassa ilman kohtuuttomia ehtoja. Näiden unionin oikeussääntöjen mukaan alueellisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevan ehdon sitomattomuus riippuu siitä, voidaanko alueellisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevaa sopimusta ja sen yhteydessä hiljaisesti sovittua kansainvälisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevaa ehtoa pitää sisällöllisesti yhtenäisenä ehtona vai voidaanko kansainvälisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevaa ehtoa pitää sopimuksen lisäehtona, jolloin se olisi voimassa kuluttajan ja toisen sopimuskumppanin välillä, vaikka alueellisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskeva ehto ei olisikaan sitova.

103. Se, onko alueellisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevaa ehtoa ja sen yhteydessä hiljaisesti sovittua kansainvälisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevaa ehtoa pidettävä sisällöllisenä kokonaisuutena vai ei, riippuu viime kädessä osapuolten tahdosta. Koska tästä ei ole unionin oikeussääntöjä, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on ratkaistava kysymys soveltamalla vastaavia kansallisia sääntöjä. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on kuitenkin otettava tässä yhteydessä huomioon, ettei nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa se seikka,

32 – Tässä yhteydessä voidaan viitata edellä 94 kohdassa mainittuihin syihin.

että kansainvälisesti toimivaltaisia tuomioistuimia koskeva ehto johdetaan erityisesti alueellista oikeuspaikkaa koskevasta ehdosta, sinänsä riitä ehtojen pitämiseen yhtenäisenä sisällöllisenä kokonaisuutena. Alueellisesti ja kansainvälisesti toimivaltaisia tuomioistuimia koskevilla ehdoilla on nimittäin erilaiset tehtävät. Kansainvälisesti toimivaltaisia tuomioistuimia koskevan ehdon vaikutuksena on myös rajoittaa toimivaltaisia tuomioistuimia alueellisesti valtakunnanrajojen mukaan. Osapuolet käyttävät kuitenkin usein kansainvälisesti toimivaltaisia tuomioistuimia koskevaa ehtoa muihinkin tarkoituksiin. Kansainvälisesti toimivaltaisten tuomioistuinten valinnalla on nimittäin monenlaisia oikeudellisia ja tosiasiallisia seurauksia, jotka voivat vaikuttaa riita-asian käsittelyyn ja prosessin tulokseen. Niihin kuuluvat erityisesti lex fori, tuomioistuinvaltiossa voimassa olevat lainvalintasäännöt ja oikeudenkäyntikieli. [33]

104. Jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin päätyy edellä esitettyjen näkemysten perusteella siihen tulokseen, että alueellisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskeva sopimus ja kansainvälisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskeva sopimus eivät osapuolten tahdon mukaan muodosta sisällöllistä kokonaisuutta, alueellista oikeuspaikkaa koskevan ehdon sitomattomuus ei vaikuttaisi kansainvälistä oikeuspaikkaa koskevaan ehtoon. [34]

– Tuomioistuimen alueellista toimivaltaa koskevan sopimuksen kohtuuttomuus

105. Edellä esitettyjen näkemysten perusteella alueellisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevan sopimuksen mahdollinen kohtuuttomuus ei nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa vaikuttaisi kansainvälisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevaan sopimukseen. Sitä mahdollisuutta ei voi kuitenkaan sulkea kokonaan pois. Koska on lisäksi ilmeistä, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin arvioi alueellisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevan ehdon mahdollista kohtuuttomuutta alueellisen toimivallan käsittelyn yhteydessä, tarkastelen seuraavaksi lyhyesti alueellisesti toimivaltaisia tuomioistuimia koskevien sopimusten kohtuuttomuuden arviointia.

33 – Tätä selittää lisää edellä alaviitteessä 31 mainittu Heinig, J., s. 62 ja 69.

34 – Jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin päätyy siihen tulokseen, että kansainvälisesti ja alueellisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevia ehtoja on pidettävä yhtenäisenä ehtona, direktiivin 93/13 6 artiklan ensimmäisen virkkeen mukaan se ei olisi lähtökohtaisesti sitova. Nyt käsiteltävässä asiassa herää kysymys, voidaanko yhtenäistä ehtoa supistaa säilyttäen sen pätevyys niin, että sen kansainvälinen elementti jää voimaan. Pätevyyden säilyttävän supistamisen ja direktiivin 6 artiklan yhteensopivuutta ei lähtökohtaisesti tue se, ettei tällöin pelotettaisi riittävästi elinkeinonharjoittajia käyttämästä kohtuuttomia ehtoja.

106. Direktiivin 93/13 3 artiklan mukaan sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se lojaliteettiperiaatteen vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille. Kyseisessä säännöksessä määritellään siis ainoastaan abstraktisti tekijät, joiden vuoksi sopimusehdot, joista ei ole neuvoteltu erikseen, ovat luonteeltaan kohtuuttomia. [35] Direktiivin 3 artiklan 3 kohdassa viitataan tässä yhteydessä liitteeseen, jossa on luettelo ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina. Luettelon 1 kohdan q alakohdassa mainitaan ehdot, joiden tarkoituksena tai seurauksena on kuluttajan oikeuden nostaa kanne tai käyttää muita oikeuskeinoja sulkeminen pois tai rajoittaminen, erityisesti vaatimalla kuluttajaa viemään riitatapaukset yksinomaisesti välitysmenettelyyn, jota oikeudelliset säännökset eivät koske, rajoittamalla sopimattomasti kuluttajan saatavilla olevia todisteita tai määräämällä kuluttajalle todistustaakka, jonka olisi sovellettavan lainsäädännön mukaan oltava sopimuksen toisella osapuolella. Luettelo on ainoastaan ohjeellinen, eikä se ole tyhjentävä. [36] Siitä, onko tietty sopimusehto kohtuuton vai ei, direktiivin 93/13 4 artiklassa säädetään, että tätä seikkaa arvioitaessa on otettava huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne sekä kaikki sopimuksentekohetkellä vallinneet sopimuksen tekoon liittyvät olosuhteet. Tässä yhteydessä on myös arvioitava seurauksia, joita kyseisellä ehdolla voi olla sopimukseen sovellettavan lainsäädännön puitteissa, mikä edellyttää kansallisen oikeusjärjestelmän arviointia. [37]

107. Edellä esitettyjen unionin oikeuden rajojen mukaisesti unionin tuomioistuin tulkitsee ennakkoratkaisupyynnön yhteydessä ainoastaan unionin lainsäätäjän kohtuuttomien ehtojen käsitteen määrittämisessä käyttämiä yleisiä perusteita. Kansallisten tuomioistuinten tehtäväksi jää ehdon kohtuuttomuuden arviointi näiden perusteiden pohjalta. Kuten unionin tuomioistuin on viimeaikaisessa oikeuskäytännössään toistuvasti korostanut, tämä tehtäväjako pätee myös alueellisesti yksinomaisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevien ehtojen arviointiin. [38]

108. Kuten unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä käy ilmi,

35 – Asia C-237/02, Freiburger Kommunalbauten, tuomio 1.4.2004 (Kok., s. I-3403, 19 kohta).

36 – Ibid., tuomion 20 kohta.

37 – Ibid., tuomion 21 kohta.

38 – Ks. asia C-243/08, Pannon, tuomio 4.6.2009 (Kok., s. I-4713, 42 ja 43 kohta) ja asia C-137/08, VB Pénzügyi Lízing, tuomio 9.11.2010 (Kok., s. I-10847, 42 ja 43 kohta). Näissä tuomioissa poiketaan yhdistetyissä asioissa C-240/98-C-244/98, Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores, tuomio 27.6.2000 (Kok., s. I-4941, 21 kohta ja sitä seuraavat kohdat), esitetystä näkemyksestä, jonka mukaan unionin tuomioistuin voi itse arvioida oikeuspaikkaa koskevan ehdon tyhjentävästi, jos on kyse ehdosta, joka on edullinen ainoastaan elinkeinonharjoittajalle ilman kuluttajalle annettavaa vastiketta, koska se sopimustyypistä riippumatta kyseenalaistaa direktiivissä 93/13 kuluttajille myönnettävien oikeuksien oikeudellisen suojan.

kansallisen tuomioistuimen on alueellisesti yksinomaisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevien ehtojen kohtuuttomuutta arvioidessaan otettava huomioon, että kuluttajalle voi syntyä kohtuuttomia kuluja oikeudessa esiintymisestä, jos kyseinen tuomioistuin on kaukana kuluttajan kotipaikasta ja riita-asiassa on kyse vähäisistä rahamääristä. Näissä olosuhteissa alueellisesti yksinomaisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskeva ehto voi nimittäin vaikeuttaa kuluttajan saapumista tuomioistuimeen ja jopa johtaa siihen, että kuluttaja luopuu kanteen nostamisesta tai puolustautumisesta. [39]

109. Nyt käsiteltävän kaltaisessa riita-asiassa ei ole kuitenkaan kyse vähäisestä vaan suuresta rahamäärästä eli 4 383 584,60 CZK:sta viivästyskorkoineen. Sen vuoksi asian kohteena olevan rahamäärän ja niiden kulujen, joita kuluttajalle syntyy alueellisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevan ehdon vuoksi oikeudessa esiintymisestä, välisestä suhteesta ei voida tehdä päätelmiä siitä, onko oikeussuojakeinon käyttö tosiasiallisesti suljettu pois.

110. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin joutuu nyt kyseessä olevan kaltaista, alueellisesti toimivaltaista tuomioistuinta koskevan ehdon kohtuuttomuutta arvioidessaan ottamaan huomioon, että tällainen ehto antaa elinkeinonharjoittajalle mahdollisuuden koota kaikki elinkeinotoimintaansa liittyvät oikeusriidat sen alueen tuomioistuimeen, jossa sen kotipaikka sijaitsee mutta joka ei ole sama kuin se, jonka alueella kuluttaja asuu. Vaikka tämä ei johtaisi nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa oikeussuojakeinon tosiasialliseen epäämiseen, se voi kuitenkin vaikeuttaa kuluttajan esiintymistä oikeudessa ja lisätä hänen kulujaan. Lisäksi tällainen ehto voi helpottaa elinkeinonharjoittajan oikeudessa esiintymisen järjestämistä ja tehdä siitä edullisempaa. [40]

v) Päätelmä

111. Välipäätelmänä on todettava, että asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdassa tarkoitetut kansainvälistä toimivaltaa koskevat sopimukset voivat seurata hiljaisesti myös tuomioistuimen alueellista toimivaltaa koskevista sopimuksista, jos tämä on osapuolten tahdon mukaista, minkä toteaminen on kansallisen tuomioistuimen tehtävä.

39 – Edellä alaviitteessä 38 mainitut asia Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores, tuomion 22 kohta, asia Pannon, tuomion 41 kohta ja asia Pénzügyi Lízing, tuomion 54 kohta.

40 – Edellä alaviitteessä 38 mainitut asia Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores, tuomion 23 kohta ja asia Pénzügyi Lízing, tuomion 55 kohta.

112. Tuomioistuimen alueellista toimivaltaa koskevan sopimuksen sitomattomuus direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa ja direktiivin 93/13 6 artiklassa tarkoitetun kohtuuttomuuden vuoksi vaikuttaa samassa yhteydessä hiljaisesti tehdyn tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevan sopimuksen tehokkuuteen ainoastaan silloin, kun tämä on osapuolten tahdon mukaista, mikä ei ole aina lähtökohtana.

c) Kuluttajan kotipaikan tuomioistuimen huomioon ottaminen asetuksen N:o 44/2001 16 artiklan 2 kohdan mukaan

113. Jos ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kansainvälinen toimivalta ei voi perustua pääasian kantajan ja vastaajan väliseen tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevaan sopimukseen, sen on otettava huomioon asetuksen N:o 44/2001 16 artiklan 2 kohdan säännöt. Niiden mukaan toinen sopimuspuoli voi nostaa kanteen kuluttajaa vastaan ainoastaan sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, missä kuluttajan kotipaikka on. Säännöksestä käy ilmi kaksi kansallista tuomioistuinta koskevaa sääntöä, joista toisen perusteella se on toimivaltainen ja toinen sulkee pois sen toimivallan.

114. Kyseisestä säännöksestä käy ilmi, että kansallinen tuomioistuin on kansainvälisesti toimivaltainen silloin, kun kuluttajan kotipaikka on kansallisen tuomioistuimen jäsenvaltiossa. Näin ollen kansallisen tuomioistuimen on tutkittava aluksi, onko vastaajan kotipaikka sen jäsenvaltion alueella. Tällöin se soveltaa asetuksen N:o 44/2001 59 artiklan 1 kohdan mukaisesti kansallista lakiaan.

115. Tässä yhteydessä herää kysymys, voiko kantaja väittää, että sopimuksen tekemisen olosuhteista ja erityisesti ehdosta, jonka mukaan vastaaja on velvollinen ilmoittamaan kantajalle kotipaikan muuttumisesta, seuraa, että osapuolet ovat sopineet kotipaikaksi sopimusta tehtäessä voimassa olleen vastaajan kotipaikan. Tästä väitteestä on todettava aluksi, että vastaajan kotipaikkaa ratkaistaessa sovelletaan asetuksen 59 artiklan 1 kohdan mukaan kansallista lakia, minkä vuoksi ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on lähtökohtaisesti arvioitava kotipaikka kansallisen lain perusteella. Kyseinen tuomioistuin totesi kuitenkin ennakkoratkaisupyynnössään, ettei pääasian vastaajan kotipaikka ole Tšekin tasavallan alueella. Sellaista lähestymistapaa, jonka mukaan velvollisuudesta ilmoittaa kotipaikan muutoksesta johdetaan kotipaikan muuttamista koskeva sopimus, on mielestäni kuitenkin vaikea sovittaa yhteen unionin oikeussäännösten kanssa. Kun tarkastellaan direktiivin 93/13 soveltamisalaan kuuluvaa ehtoa, tällainen lähestymistapa ei

liene yhteensopiva varsinkaan direktiivin 93/13 5 artiklan selkeys- ja ymmärrettävyysvaatimusten kanssa.

116. Asetuksen N:o 44/2001 16 artiklan 2 kohdasta käy lisäksi ilmi, että jäsenvaltion tuomioistuin ei ole kansainvälisesti toimivaltainen silloin, kun kuluttajan kotipaikka on toisessa jäsenvaltiossa. Sen vuoksi ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tutkittava myös, onko pääasian vastaajan kotipaikka toisessa jäsenvaltiossa.

117. Asetuksen 59 artiklan 2 kohdan mukaan tuomioistuimen on tätä tutkiessaan sovellettava tuon jäsenvaltion lakia.

118. Asetuksen 26 artiklan 1 kohdasta käy lisäksi ilmi, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tehtävä tutkimus omasta aloitteestaan. Tässä säännöksessä säädetään kuitenkin, että velvollisuus tutkia omasta aloitteesta koskee ainoastaan sellaista tapausta, jossa vastaajan kotipaikka on jäsenvaltion alueella. Säännöksen suojelutavoite edellyttää, että velvollisuuden oletetaan olevan olemassa niin kauan kuin ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole varma, ettei vastaajan kotipaikka ole toisessa jäsenvaltiossa.

119. Asetus ei sisällä muita nimenomaisesti tutkimusta koskevia sääntöjä. Kysymyksiin siitä, onko tässä yhteydessä merkittävät tosiseikat selvitettävä omasta aloitteesta, voidaanko kantajalle tehdä helpommaksi sen todistaminen, ettei vastaajan kotipaikka ole toisessa jäsenvaltiossa, ja milloin on saavutettu näyttötaso, josta alkaen ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin voi pitää todistettuna, ettei kuluttajan kotipaikka ole toisessa jäsenvaltiossa, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on näin ollen vastattava kulloinkin sovellettavan kansallisen lain perusteella. [41]

120. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on kuitenkin kansallista lakia soveltaessaan varmistettava, että asetuksen N:o 44/2001 16 artiklan 2 kohta on riittävän tehokas. Tässä yhteydessä on otettava huomioon erityisesti kyseisen säännöksen tavoite eli kuluttajan suojelu siltä, että häntä vastaan nostetaan kanne toisen jäsenvaltion tuomioistuimessa kuin missä hänen kotipaikkansa on. Lisäksi on otettava huomioon, että vastaaja ei ole nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa valtuuttanut edunvalvojaa eikä edunvalvoja myöskään saa tietoja häneltä. Tällaisessa

41 – Queirolo, I. edellä alaviitteessä 22 mainitussa teoksessa Mangus, U. ja Mankowsky, P. sekä Mankowsky, P. edellä alaviitteessä 18 mainitussa teoksessa Rauscher, T., 26 artikla, 5 kohta.

tapauksessa kansallinen tuomioistuin ei ole sidottu kantajan esittämiin tietoihin. Se ei voi hyväksyä kannekirjelmän tietoja tutkimatta niitä, ja sen on käsiteltävä kansainvälisen toimivallan puuttumista koskevia epäilyjä. [42]

121. Jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei voi kulloisenkin kansallisen prosessioikeuden vaatimalla varmuudella olettaa, ettei kuluttajan kotipaikka ole toisessa jäsenvaltiossa, asetuksen N:o 44/2001 26 artiklan 1 kohdan mukaan sen on omasta aloitteestaan jätettävä asia tutkimatta. Tämä koskee myös tilannetta, jossa asianomainen tuomioistuin on nimittänyt vastaajalle OSŘ:n 29 §:n 3 momentin kaltaisen säännöksen nojalla edunvalvojan.

d) Asetuksen N:o 44/2001 4 artiklan 1 kohta

122. Jos asianomainen tuomioistuin on vakuuttunut, ettei pääasian vastaajan kotipaikka ole Tšekin tasavallassa eikä toisessa jäsenvaltiossa, herää kysymys, minkä perusteiden mukaan kansainvälinen toimivalta määräytyy.

123. De lege ferenda on tässä yhteydessä useita eri mahdollisuuksia. Vastaajan kotipaikan sijasta voidaan ottaa huomioon tavallinen asuinpaikka tai kyseisen jäsenvaltion tuomioistuimen toimivalta hätätilanteissa. [43] De lege lata tällaista tapausta koskee kuitenkin mielestäni asetuksen N:o 44/2001 4 artiklan 1 kohta. Siinä säädetään, että jos vastaajan kotipaikka ei ole jäsenvaltion alueella, tuomioistuimen kansainvälinen toimivalta määräytyy sen jäsenvaltion omien lakien mukaan.

124. Jos sovelletaan asetuksen N:o 44/2001 4 artiklaa, asetuksen toimivaltasääntöjen kanssa on yhteensopivaa, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin nimittää vastaajalle OSŘ:n 29 §:n 3 momentin kaltaisen säännöksen nojalla edunvalvojan ja ilmoittaa kansallisen lain nojalla olevansa toimivaltainen.

3. Päätelmä

125. Se, että nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa jatketaan oikeudenkäyntiä vastaajaa vastaan, on asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasääntöjen kanssa yhteensopivaa, jos

42 – Ibid.., 26 artikla, 6 kohta.

43 – Ks. mahdollisista lähestymistavoista edellä alaviitteessä 18 mainittu Staudinger, A., 59 artikla, 8 kohta ja edellä alaviitteessä 22 mainittu Kropholler, J., 59 artikla, 9 kohta.

ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on toimivaltainen asetuksen 17 artiklan 3 alakohdassa tarkoitetun tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevan sopimuksen nojalla tai asetuksen 4 artiklan nojalla tuomioistuinvaltion lakien mukaisesti. Asetuksen 4 artiklan soveltaminen edellyttää, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on asetuksen 26 artiklan 1 kohdan mukaisesti omasta aloitteestaan tehdyn tutkimuksen perusteella vakuuttunut, ettei vastaajan kotipaikka ole tuomioistuimen omassa jäsenvaltiossa eikä toisessa jäsenvaltiossa.

C *Vastaajan puolustautumisoikeuksien huomioon ottaminen*

126. OSŘ:n 29 §:n 3 momentin kaltaista kansallista säännöstä sovellettaessa on otettava huomioon asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasääntöjen lisäksi vastaajan puolustautumisoikeudet. Tässä yhteydessä on erotettava kolme tilannetta.

127. Ensimmäisessä tilanteessa tuomioistuin ei ole toimivaltaansa tutkiessaan vakuuttunut siitä, ettei vastaajan kotipaikka ole toisessa jäsenvaltiossa. Näin on nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa erityisesti silloin, kun tuomioistuin perustaa kansainvälisen toimivaltansa asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdassa tarkoitettuun sopimukseen tutkimatta, missä vastaajan kotipaikka on. Tässä tilanteessa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on otettava huomioon asetuksen 26 artiklan 2 kohta. Sen mukaan tuomioistuimen on keskeytettävä asian käsittely, kunnes on selvitetty, että vastaajalla on ollut mahdollisuus vastaanottaa kanne niin hyvissä ajoin, että hän on voinut valmistautua vastaamaan asiassa tai että kaikkiin tätä varten tarpeellisiin toimenpiteisiin on ryhdytty. Asetuksen 26 artiklan 2 kohtaa sovelletaan tosin ainoastaan, kun vastaajan kotipaikka on jäsenvaltion alueella. Kun otetaan huomioon kyseisen säännöksen suojelutavoite, sitä on edellä mainituista syistä [44] tulkittava siten, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on otettava säännöksen säännöt huomioon niin kauan, kunnes se on vakuuttunut, ettei vastaajan kotipaikka ole toisessa jäsenvaltiossa.

128. Asetuksen N:o 44/2001 26 artiklan 2 kohdan mukaan tuomioistuin voi jatkaa oikeudenkäyntiä vasta, kun vastaaja on vastaanottanut kanteen ja se on tapahtunut niin hyvissä ajoin, että vastaaja kykenee vastaamaan asiassa. Tämän säännöksen tavoitteena on mahdollistaa vastaajan tehokas vastaaminen asiassa.

44 – Ks. edellä 119 kohta.

129. Kanteen antaminen tiedoksi edunvalvojalle, jonka tuomioistuin on nimittänyt vastaajalle hänen tahtomattaan ja tietämättään, ei lähtökohtaisesti täytä edellä mainittuja edellytyksiä. [45] Tällaisessa tilanteessa ei edellä jo esitetyistä syistä [46] yleensä ole varmistettu vastaajan tehokasta asiassa vastaamista.

130. Asetuksen N:o 44/2001 26 artiklan 2 kohdan mukaan ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin voi jatkaa oikeudenkäyntiä myös silloin, kun on ryhdytty kaikkiin tarpeellisiin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että vastaaja on voinut valmistautua vastaamaan asiassa. Se, että vastaaja on tosiasiallisesti vastaanottanut kanteen sellaisella tavalla, että on voinut tehokkaasti valmistautua vastaamaan asiassa, ei ole välttämätön ehto. Asetuksen 26 artiklan 2 kohta ei näin ollen ole lähtökohtaisesti esteenä OSŘ:n 29 §:n 3 momentin kaltaiselle kansalliselle säännökselle, jonka mukaan vastaajalle, jonka kotipaikka on tuntematon, nimitetään edunvalvoja. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on kuitenkin varmistettava, että sitä ennen vastaajan löytämiseksi on toteutettu kaikki tutkimukset, joita huolellisuus ja vilpitön mieli edellyttävät. [47] Tässä yhteydessä pätevät vastaavat vaatimukset kuin asetuksen 16 artiklan 2 kohdan mukaisessa tutkimuksessa, jossa selvitetään, onko vastaajan kotipaikka toisessa jäsenvaltiossa. Sen vuoksi haluan viitata tässä yhteydessä edellä116 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa, erityisesti 120 kohdassa, esitettyihin näkemyksiin.

131. Asetuksen N:o 44/2001 26 artiklan 2 kohdan tällainen tulkinta on myös yhteensopiva perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdassa primaarioikeudellisesti vahvistettujen vastaajan puolustautumisoikeuksien kanssa. Antamalla kanne tiedoksi vastaajan tahtomatta ja tietämättä nimitetylle edunvalvojalle loukataan perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdassa vahvistettuja vastaajan puolustautumisoikeuksia. Tämä toimenpide on kuitenkin oikeutettu perusoikeuskirjan 47 artiklan 1 kohdassa turvatun kantajan tehokasta oikeussuojaa koskevan oikeuden nojalla. [48] Jos kantaja ei voisi nostaa kannetta sellaista vastaajaa vastaan, jota ei tavoiteta edes kaikkien sellaisten tutkimusten avulla, joita huolellisuus ja vilpitön mieli edellyttävät, voitaisiin tehdä tyhjäksi kantajan oikeus tehokkaaseen

45 – Edellä alaviitteessä 14 mainitun Jenardin selvityksen mukaan (s. 40) edellytyksenä on oltava, että haaste on saapunut vastaajalle henkilökohtaisesti tai hänen kotipaikkaansa. Tarpeellista ei sen sijaan ole, että vastaaja on tosiasiallisesti saanut tiedon haasteesta hyvissä ajoin.

46 – Ks. edellä 81 kohta.

47 – Ks. edellä alaviitteessä 14 mainittu Jenardin selvitys, s. 40.

48 – Tällaisen toimenpiteen oikeutuksen edellytyksistä ks. perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohta sekä asia C-394/07, Gambazzi, tuomio 2.4.2009 (Kok., s. I-2563, 28 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

oikeussuojaan. Tätä voitaisiin lisäksi käyttää hyväksi siten, että henkilö, joka haluaisi välttyä kanteelta, luopuisi tietoisesti kotipaikastaan tai vaihtaisi sitä säännöllisesti. [49]

132. Toisessa tilanteessa asetuksen 26 artiklan 2 kohtaa sitä vastoin ei sovelleta suoraan. Näin menetellään silloin, kun ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimivalta ei perustu asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdan mukaiseen tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevaan sopimukseen vaan asetuksen 4 artiklan nojalla sen jäsenvaltion omaan kansalliseen lakiin. Asetuksen 4 artiklassa edellytetään, että vastaajan kotipaikka ei ole jäsenvaltion alueella. Asetuksen 26 artiklan 2 kohtaa sovelletaan – kuten sen sanamuodosta käy ilmi – kuitenkin ainoastaan, kun vastaajan kotipaikka on jäsenvaltion alueella. Kun otetaan huomioon perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdan mukaiset puolustautumisoikeudet, tässä yhteydessä herää kysymys, onko asetuksen 26 artiklan 2 kohtaa sovellettava analogisesti vai sovelletaanko suoraan perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohtaa. [50]

133. Nyt käsiteltävässä asiassa ei tarvitse kuitenkaan syventyä näihin kysymyksiin. Asetuksen N:o 44/2001 4 artiklaa voidaan nimittäin soveltaa ainoastaan silloin, kun ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on jo vakuuttunut siitä, että asetuksen 16 artiklan 2 kohta ei ole soveltamisen esteenä. Tässä yhteydessä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tehtävä edellä 116 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa, erityisesti 120 kohdassa, kuvattu tutkimus. Siihen sovelletaan samanlaisia vaatimuksia kuin asetuksen 26 artiklan 2 kohdassa tai perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdassa on säädetty. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin täyttää näiden säännösten vaatimukset jo kotipaikkatutkimuksen yhteydessä.

49 – Edellä alaviitteessä 41 mainittu Queirolo, I., 26 artikla, 20 kohta.

50 – Unionin perusoikeuksia on todennäköisesti sovellettava nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa, jossa toisen jäsenvaltion kansalainen on käyttänyt hänelle kuuluvia oikeuksia vapaaseen liikkuvuuteen. Perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdan soveltamisen esteenä ei liene myöskään perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohta, jonka mukaan perusoikeuskirjan määräykset koskevat unionin toimielimiä, muita elimiä ja laitoksia sekä jäsenvaltioita. Käsiteltävässä asiassa on nimittäin kyse oikeudesta saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi ja näin ollen kansalaisen ja jäsenvaltion tuomioistuinten välisestä suhteesta.

VII Ratkaisuehdotus

134. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

1) Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 22.12.2000 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 44/2001 toimivaltasääntöjen soveltaminen edellyttää tilannetta, jossa kansallinen tuomioistuin voi esittää kansainvälistä toimivaltaansa koskevia kysymyksiä. Sen on oltava lähtökohtana nyt käsiteltävän kaltaisessa asiassa, jossa jäsenvaltion tuomioistuimessa on nostettu kanne sellaista toisen jäsenvaltion kansalaista vastaan, jonka kotipaikka oli aiemmin kyseisen tuomioistuimen jäsenvaltiossa mutta jonka nykyinen kotipaikka on jäsenvaltion tuomioistuimelle tuntematon.

2) Asetus N:o 44/2001 ei ole lähtökohtaisesti esteenä oikeudenkäynnistä siviiliasioissa annetun Tšekin lain (Občanský soudní řád) 29 §:n 3 momentin kaltaisen säännöksen soveltamiselle, jonka mukaan vastaajalle, jonka kotipaikka on tuntematon, voidaan nimittää edunvalvoja. Tällaista säännöstä sovellettaessa on kuitenkin otettava huomioon unionin oikeussäännöt, jotka käyvät ilmi erityisesti asetuksen N:o 44/2001 toimivaltasäännöistä ja vastaajan puolustautumisoikeuksista.

3) Asetuksen N:o 44/2001 24 artiklaa on tulkittava siten, että sitä voidaan soveltaa asetuksen II luvun 4 jaksossa tarkoitetuissa kuluttajansuojaa koskevissa riita-asioissa. Vastaajalle tämän tahtomatta ja tietämättä nimitetyn edunvalvojan vastaaminen asiassa ei kuitenkaan merkitse kyseisessä säännöksessä tarkoitettua vastaajan vastaamista, eikä se voi olla perusteena sen tuomioistuimen toimivallalle, jossa edunvalvoja vastaa asiassa.

4) Jos tuomioistuimen alueellista toimivaltaa koskevasta sopimuksesta käy ilmi myös osapuolten tahto solmia hiljaisesti kyseisen jäsenvaltion tuomioistuinten kansainvälistä toimivaltaa koskeva sopimus, tällaisen hiljaisen sopimuksen voidaan katsoa tekevän jäsenvaltion tuomioistuimesta kansainvälisesti toimivaltaisen asetuksen N:o 44/2001 17 artiklan 3 alakohdassa tarkoitetulla tavalla. Alueellista toimivaltaa koskevan sopimuksen sitomattomuus ei kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 3 artiklan 1 kohdassa ja 6 artiklassa tarkoitetun kohtuuttomuuden vuoksi yleensä vaikuta kansainvälistä toimivaltaa koskevaan sopimukseen, jollei osapuolten tahdosta käy muuta ilmi.